

УДК 331.5

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-296-4-6

БОЙКІВСЬКА Г. М.

ORCID ID: 0000-0002-9978-7514

e-mail: halyna.m.boikivska@lpnu.ua

ГЛАДУН С. О.

e-mail: svitlana.o.hladun@lpnu.ua

Національний університет «Львівська політехніка»

КУТНЯ О. М.

e-mail: olha.kutnia.me.2017@lpnu.ua

Національний університет «Львівська політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАЙНЯТОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У статті досліджено проблеми зайнятості осіб з інвалідністю та особливості нормативно-правового забезпечення у сфері регулювання зайнятості осіб з інвалідністю. Проаналізовано концепції державної політики у сфері регулювання зайнятості осіб з інвалідністю. Систематизовано підходи до визначення термінів «інвалідність» та «особи з інвалідністю» в законодавстві різних країн. Визначено основні проблеми зайнятості осіб з інвалідністю та шляхи їх подолання.

Ключові слова: особи з інвалідністю, політика різноманіття, інклюзія, ринок праці, працевлаштування, соціальна політика.

GALYNA BOIKIVSKA,

SVITLANA HLADUN,

OLGA KUTNIA

Lviv Polytechnic National University

THEORETICAL ASPECTS OF RESEARCH OF EMPLOYMENT PROBLEMS OF PERSONS WITH DISABILITIES

The article examines the problems of employment of persons with disabilities and the peculiarities of regulatory and legal support in the field of regulation of employment of persons with disabilities. The employment rate of people with disabilities is a priority for a good life and an important indicator that gives them the right to feel like full members of society and get a positive impact on their psychological state. The concepts of state policy in the field of employment regulation of persons with disabilities are analyzed. The accumulated international and domestic experience shows that the effective solution of these problems is possible only within the model in which the political goals of the state, legal, economic, organizational and scientific skills, components of the social protection of persons with disabilities are pensions, state social insurance, state social insurance, support, system of benefits and compensations. Ukraine only at the first stage to inclusive development Inclusive development is based on the distribution of welfare, elimination of discrimination and participation of all labor resources, which provides a high standard of living for the majority of the population. Approaches to the definition of the terms "disability" and "persons with disabilities" in the legislation of different countries are systematized. Domestic legislation provides for a number of economic levers of influence on enterprises, institutions, organizations that use hired labor, in order to ensure employment of this category of citizens. The main problems of employment of people with disabilities and ways to overcome them are identified. Integrating people with disabilities into the labor market is a complex multilateral process that requires each country to find a specific combination of measures and funding opportunities. Successful implementation of measures is essential to create a comprehensive labor market with equal opportunities for all members of society.

Key words: persons with disabilities, diversity policy, inclusion, labor market, employment, social policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Кожна держава має свій рівень цивілізованості, і визначити цей досить важливий і необхідний чинник може правове зміцнення прав і свобод та змога втілення їх для осіб з інвалідністю в усіх сферах життя. Саме їх спроможність до вільного користування соціальною інфраструктурою, соціально-побутові, медичні і матеріальні забезпечення є особливо важливими для задоволеності в повсякденному житті та участі в суспільному. Рівень зайнятості осіб з інвалідністю є першочерговим етапом для хорошого життя і тим важливим показником, що дає їм право почуватися повноправними членами соціуму і отримувати позитивний вплив на їх психологічний стан.

Одним з ключових напрямків соціально-економічних реформ в Україні та розвитку ринку праці є вирішення проблем, пов'язаних з організацією роботи осіб з інвалідністю. В Україні кількість осіб з інвалідністю становить 2 788 226 осіб, або 6,1 % населення держави, у тому числі 222,3 тис. осіб з I групою інвалідності, 900,8 тис. осіб з II групою інвалідності, 1416,0 тис. осіб з III групою інвалідності та 163,9 тис. дітей з інвалідністю станом на 2020 р. [1]. У той же час, зайнятими є 600 тисяч осіб. У нинішніх умовах, беручи до уваги соціальні, техногенні, екологічні, військові та інші фактори, число людей, що задіяні на ринку праці зменшується, але в загальному чисельність осіб з інвалідністю зростає. Організація роботи осіб

з інвалідністю є важливою і відповідальною задачею в суспільстві і державі, важливим кроком у підвищенні ефективності соціально-економічних прав людини. Крім того, робота сприяє адаптації та ствердженні осіб з інвалідністю в суспільстві і державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Комплексні методологічні та методичні дослідження із загальних проблем працевлаштування осіб з інвалідністю провели такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як М. Авраменко, С. Богданова, Н. Борецька, Н. Гаузнер, І. Гришова, О. Дяченко, О. Ніколюк та ін. Питанням соціального захисту осіб з інвалідністю, реалізації їх прав присвятили свої праці такі науковці: В. Азін, Л. Байда, Е. Лібанова, Л. Колешня, М. Кравченко, О. Макарова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття

Незважаючи на значну кількість наукових праць та досягнень в теорії та практиці працевлаштування осіб з інвалідністю, значна частина питань потребує вирішення, що є об'єктом постійної наукової дискусії. Сьогодні потрібні нові підходи до організації роботи з персоналом, зокрема осіб з інвалідністю, з метою забезпечення для них належних умов праці.

Формулювання цілей статті

Метою статті є узагальнення теоретичних засад працевлаштування осіб з інвалідністю та дослідження особливостей нормативно-правового забезпечення у сфері регулювання зайнятості осіб з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу

На сьогодні реалізація прав осіб з інвалідністю на працю вимагає створення багатьох умов економічного, фінансового, організаційного, науково-методичного, інформаційно-освітнього, соціально-психологічного, а також правового характеру, зокрема, вдосконалення нормативного регулювання у сфері праці та зайнятості осіб з інвалідністю. Фундаментальною проблемою реалізації цього права є забезпечення оптимального та раціонального функціонування таких людей відповідно до потреб соціальної реабілітації та інтеграції, а також потреб і можливостей спільноти та ринку праці [2].

Проблема людей з інвалідністю сьогодні отримала ознаки світової, соціальної проблеми. Накопичений міжнародний і вітчизняний досвід показує, що ефективне вирішення цих проблем можливе тільки в рамках моделі, в якій політичні цілі держави, правові, економічні, організаційні та наукові навички, з одного боку, і підзвітність і вигоди відповідної соціальної групи населення, з іншого, органічно поєднуються.

На нашу думку, першим кроком на шляху до застосування такої моделі є створення системи сучасного соціального захисту осіб з інвалідністю, створення рівності з іншими членами спільноти, щоб бути в курсі прав і свобод, розвиток людей і навичок для задоволення ваших конкретних потреб. Принцип соціального захисту заснований на тому, щоб отримувати безпеку через створення правильних умов і рівності для досягнення в житті необхідних навичок і творчого потенціалу кожної людини [3].

Загалом існує чотири концепції державної політики у сфері регулювання зайнятості осіб з інвалідністю [4]. Перша – це медична концепція визначає інвалідність як захворювання. Це найбільш поширене явище в країні, що призвело до «медиалізації» соціальних програм, спрямованих на допомогу людям з обмеженими можливостями. Найбільшим недоліком є те, що розроблена програма має спеціалізований характер. Це, в свою чергу, стає тим фактом, що людина ізольована від суспільства і її соціальний статус знижується.

Друга концепція – соціальна концепція вона визначає, перш за все, потенціал соціальної активності людини. З цією метою різні державні установи створюють соціальні служби та розробляють свою цілеспрямовану спеціальну, яка служить в якості певних механізмів, а не засобами інтеграції та соціальної реабілітації людей з особливими потребами в суспільство [4].

Найгіршим ефектом соціальної моделі інвалідності є те, що особа стає інертним об'єктом для підтримки і захисту. Соціальні служби хоч і зробили крок в порівнянні із застарілою системою соціального захисту, але все ж з свого боку не підтримують істотного права осіб з інвалідністю самостійно приймати рішення і обирати певні варіанти розв'язання проблем.

Третя концепція – політична – спрямована на те, щоб зосередитися, на людях з обмеженими можливостями, які вважаються меншинами, права і свободи яких обмежені нерозумно. З цієї точки зору дана модель стала мотивацією для поширення руху за права осіб з особливими потребами, адже всі люди мають право на свою соціальну роль. Ключовими посланнями програми, розробленої на основі політичної моделі, є положення: людина з особливими потребами, її сім'я і родичі мають бути найголовнішими експертами з питань інвалідності і мати пріоритетне право визначати соціальну політику, що зачіпає їх інтереси [4].

Четверта – концепція «культурний плюралізм» описує інвалідність не медичною проблемою, а саме як проблему в різниці можливостей. З цієї точки зору люди з особливими потребами аналізуються з позиції забезпечення громадянських прав, а не у зв'язку з наявністю захворювання. Вона фокусується на всіх можливостях усунення фізичних і психологічних бар'єрів в соціальному середовищі шляхом створення

різних соціальних послуг, матеріалів і методів. Це сфера соціальної роботи, а не побічна медична, тобто основна, в якій люди з обмеженими можливостями отримують професійну підтримку, захист і допомогу, саме тут вони створили всі умови для соціальної адаптації, відновлення і доступу до суспільного життя [4]. З огляду на це, четверта концепція цінна тим, що вона пропонує можливість вибору, який людина може зробити самостійно за підтримки соціальних служб. Крім того, варто відзначити, що вимогою незалежності є якість життя у випадках надання спеціалізованої допомоги. Повне вирішення проблем інвалідності має включати [5] правове регулювання соціальної політики щодо осіб з інвалідністю; матеріальне, соціально-побутове та медичне забезпечення; повну багатопрофільну реабілітацію; освіту та професійну підготовку; зайнятість осіб з особливими потребами; інформаційне забезпечення.

Деякі аспекти цієї діяльності вже застосовуються в Україні. Тому, в даний час компонентами системи соціального захисту осіб з інвалідністю є пенсійне забезпечення, державне соціальне страхування, державна соціальна підтримка, система пільг і компенсацій (соціальна підтримка, фінансова підтримка програм соціального захисту осіб з інвалідністю, підтримка охорони здоров'я, освіти, соціального і професійного відновлення).

Закони України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [6], «Про зайнятість населення» [7], «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [8] здійснюють правове регулювання соціальної політики для осіб з інвалідністю. Важливу роль серед цих законів відіграє Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [9]. Основним завданням цього закону є відновлення соціального статусу, досягнення матеріальної незалежності та соціальної адаптації людей з інвалідністю, створення умов для усунення обмежень життєдіяльності, відновлення можливостей до побутової, професійної і громадської діяльності. Однак, багато сторін соціального захисту громадян наполегливо вимагають втручання і реформ.

Професійна підготовка і зайнятість, напружена ситуація в цій сфері – це, мабуть, найгостріші проблеми осіб з інвалідністю. У розвинених країнах вже давно діють програми профорієнтації осіб з інвалідністю, які дають можливість зайняти їм гідне місце в суспільстві. В Україні велика частина професійної підготовки здійснюється спеціальними школами і будинками-інтернатами, підготовка не вимагає високих вимог і пов'язана з ручною роботою.

Першим пріоритетом у цьому сенсі має стати навчання співробітників з числа тих осіб з інвалідністю, які можуть створити нову компанію в реальному секторі економіки, яка могла б надати можливість працевлаштувати осіб з інвалідністю. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» зобов'язує органи державної влади створювати умови для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до житлових, громадських і виробничих об'єктів, громадського транспорту і вільного пересування в просторі [6]. Однак, навіть якщо справа буде розвиватися, більшість маломобільного населення України, як і раніше, не має можливості брати участь у громадському житті через недоступність об'єктів соціальної інфраструктури.

Навколишнє середовище в містах України майже виключно призначене для людей з хорошим здоров'ям. У більшості переходів і під'їздів будівель відсутні пандуси, але наявні тільки сходи, тому візок може дістатися до ліфта або до дверей будівлі тільки в розібраному вигляді. Громадські місця, такі як магазини, аптеки, ресторани, кінотеатри, концертні зали, навчальні заклади, бібліотека не підходять для пересування людям з обмеженими можливостями без сторонньої допомоги. У зв'язку з цим, інститут соціального захисту населення, в тому числі осіб з інвалідністю, в даний час потребує сильної законодавчої, фінансової, економічної, адміністративної, науково-технічної підтримки та вдосконалення [5]. Сама концепція інклюзивного зростання життєво важлива для створення «нової» економіки України, тут основне завдання та мета якої: довести, що інклюзивне зростання зможе підняти економіку на новий рівень [4].

Інклюзивний розвиток заснований на розподілі добробуту, ліквідації дискримінації та участі всіх трудових ресурсів, що забезпечує високий рівень життя для більшості населення. Люди можуть отримувати вигоду від економічного зростання не приймаючи участі у збільшенні доходів або ВВП, а внаслідок політики перерозподілу. Ця практика поширена у всіх країнах, і в бідних, і в тих, що розвиваються.

Поняття інвалідності в законодавстві кожної країни має свої національні особливості, трактування та правові норми. В таблиці 1 розглянемо різні тлумачення сутності понять «інвалідність», «особи з інвалідністю», які лягли в основу законодавства різних країн. Україна тільки на першому етапі до інклюзивного розвитку. В стратегії «Україна – 2020 року» вже були впроваджені реформи. Основне завдання цих реформ полягало в тому, щоб досягти європейських стандартів життя та мати можливість конкурувати на світовій арені в контексті рівності та безбар'єрності. Стратегія інклюзивного зростання є пріоритетом для того, щоб отримати визнання на міжнародному рівні [10].

В галузі захисту прав осіб з інвалідністю в державі, що забезпечує формування державної політики є центральний орган виконавчої влади – Міністерство соціальної політики України. Сенс соціальної політики задля підтримки осіб з інвалідністю визначається Законом «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [6]. Закон визначає основи соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні і забезпечує їм рівні можливості з усіма громадянами в різних сферах життя суспільства – економічній, політичній і соціальній, створює необхідні умови, які дають можливість ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина для осіб з інвалідністю і в тому числі вести повноцінний спосіб життя.

Таблиця 1

Визначення «інвалідності» та «осіб з інвалідністю» в законодавстві різних країн

Країна	Визначення	Документ
Ірландія	«Інвалідність»: – загальна або часткова відсутність фізичних або ментальних функцій людини, включаючи відсутність частини тіла людини, – стан, хвороба чи захворювання, які впливають на процеси мислення людини, сприйняття реальності, емоції чи судження, або результатами яких є тривожна поведінка, й на які треба зважати, щоб встановити діагноз інвалідності, яка існує зараз або існувала раніше, але зараз відсутня, або ж яка може з'явитись у майбутньому чи прихована інвалідність	Закон про рівність можливостей працевлаштування (Employment Equality Act) 1998 р.
Йорданія	«Інвалідність – це зменшення спроможності виконувати щоденну діяльність чи реалізовувати права та основні свободи настільки ж часто, як і інші, з причини створених умов в оточуючому середовищі, соціальних чи поведінкових бар'єрів на додаток до видимих фізичних уражень чи невидимих фізичних, емоційних уражень або уражень інтелекту»	Національна стратегія щодо інвалідності (2007 р.)
Смен	Під поняттям «людина з інвалідністю» розуміють «будь-яку людину, чоловічої чи жіночої статі, щодо якої медично доведено, що вона страждає на постійну інвалідність, повну чи часткову інвалідність з причини ураження чи хвороби, яка унеможливило її навчання чи залучення до будь-якої діяльності, частково чи повністю»	Закон № 61/1999 стосовно догляду та реабілітації людей з інвалідністю
Єгипет	«Людина з інвалідністю – це будь-яка особа, яка не може самостійно долучатись до роботи чи робити будь-яку постійну роботу і чий можливості зменшились з причини відмови у роботі того чи іншого органу, ментальної чи сенсорної недостатності або в результаті вродженої інвалідності»	Закон країни № 39/1975 щодо реабілітації людей з інвалідністю
Ліван	Людина з інвалідністю – це людина, чий можливості зменшились, або яка більше не може робити щось з наступного: здійснювати одну чи більше важливих діяльностей; власноруч забезпечувати свої особисті життєві потреби; брати участь у соціальній діяльності на рівному з іншими рівні; забезпечити нормальне особисте життя чи життя у громаді згідно зі стандартами суспільства з причини втрати чи нестачі фізичних, сенсорних чи ментальних функцій, загальної чи часткової, тимчасової чи постійної, що виникли в результаті проблем при народженні або здобутої хвороби чи зважаючи на медичний стан, який має місце довше, ніж повинен	Закон Лівану № 220/2000 щодо прав людей з інвалідністю
Німеччина	«Люди з інвалідністю» визнаються такими, якщо їх фізичні функції, ментальні здібності чи психологічне здоров'я протягом більше ніж 6 місяців дуже сильно відрізняються від стану, звичайного для відповідного віку, а також якщо з цих причин обмежена їх участь у житті суспільства	Закон у сфері реабілітації, 2001 р. Дев'ята Книга Кодексу соціального забезпечення (Ninth Book of the Social Law Code) (SGB IX)
Україна	«Інвалідність – міра втрати здоров'я та обмеження життєдіяльності, що перешкоджає або позбавляє конкретну особу здатності чи можливості здійснювати діяльність у спосіб та в межах, що вважаються для особи нормальними залежно від вікових, статевих, соціальних і культурних факторів»	Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 2005 р.
Швеція	«Інвалідність означає будь яке фізичне, ментальне чи розумове обмеження функціональних можливостей людини, що існували від народження, з'явилися пізніше чи можуть з'явитись»	Закон стосовно інвалідності, 1999 р.
Велико-британія	«Особа має інвалідність, якщо вона має фізичне або ментальне ураження, яке спричиняє значний чи довгостроковий негативний вплив на її спроможність виконувати звичайну щоденну діяльність. Вплив вважається довгостроковим, якщо він має місце принаймні протягом 12 місяців»	Закон про дискримінацію осіб з інвалідністю (Disability Discrimination Act) 1995 р.

Джерело: розроблено автором за даними джерел [2; 5; 10]

Трудовий кодекс (Кодекс законів про працю України) [11] надає додатково деякі соціальні гарантії для осіб з інвалідністю, це стосується роботодавця-власника компанії або уповноваженого органу, на них покладається обов'язок навчити, перекваліфікувати і працевлаштувати особу з інвалідністю відповідно до рішення МСЕК (медико-соціальної експертної комісії), а саме створити певні пільгові умови праці, встановити неповний робочий день або тиждень. Ці права безпосередньо носять декларативний характер, і підтверджуються поодинокими практиками соціально відповідальних компаній [12].

Невтішним залишається той факт, що для більшості підприємців в Україні працевлаштування осіб з інвалідністю є формальним, щоб уникнути відповідальності, передбаченої законодавством за невиконання норми щодо кількості працівників з інвалідністю. Вітчизняним законодавством передбачено низку економічних важелів впливу на підприємства, установи, організації, що використовують найману працю, з метою забезпечення зайнятості цієї категорії громадян.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Результати дослідження свідчать про необхідність вдосконалення соціальної політики у сфері зайнятості людей з інвалідністю з урахуванням низки економічних, законодавчих та соціальних факторів. Інтеграція людей з інвалідністю на ринок праці – це складний багатосторонній процес, який вимагає від кожної країни пошуку конкретної комбінації заходів та можливостей фінансування. Успішне впровадження заходів має важливе значення для створення всебічного ринку праці з рівними можливостями для всіх членів суспільства.

Література

1. Особам з інвалідністю. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>
2. Філіпська Н. О. Реалізація права осіб з інвалідністю на працю як крок до створення інклюзивного суспільства / Н.О. Філіпська // *Modern jurisprudence of the European Union: the interaction of law, rulemaking and practice* (Fundacja instytut spraw administracji publicznej, Lublin, Polska Resp., April 17, 2018). – Lublin : izdevnieciba «Baltija publishing» – P. 118–121.
3. Мельник О. Г. Ключові аспекти трудової соціалізації інвалідів в Україні / О.Г. Мельник // *Проблеми і перспективи економіки та управління*. – 2017. – № 2 (10). – С. 42–50.
4. Божко Я. О. Удосконалення механізмів збереження існуючих та створення нових робочих місць для осіб з інвалідністю [Електронний ресурс] / Я.О. Божко // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. – 2019. – № 12. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1540>
5. Мельник В. П. Соціально-правовий статус осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту [Електронний ресурс] / В. П. Мельник // *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. – 2017. – № 2(16). – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n2/17mvpdsz.pdf>.
6. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21 березня 1991 р. №876-ХІІ (Редакція від 19.12.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
7. Про зайнятість населення : Закон України від 4 березня 2013 р. №1414-ІХ (Редакція від 27.04.2021) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
8. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України від 2 жовтня 2003 р. № 2249-VІІІ (Редакція від 19.12.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text>
9. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 20.12.2005 р. № 2249-VІІІ (Ред. від 19.12.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>
10. Рибак Г.І. Інклюзивний розвиток України у міжнародному просторі [Електронний ресурс] / Г.І. Рибак, Д.А. Лелюк. – 2019. – Режим доступу : https://eprints.kname.edu.ua/55955/1/ІНКЛЮЗИВНИЙ_РОЗВИТОК-218-220.pdf
11. Кодекс законів про працю України : Кодекс від 10.12.1971 р. № 322-VІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n951>
12. Молодь з інвалідністю і соціальні медіа: державна політика, проектна діяльність, інклюзія : монографія [Електронний ресурс] / [Гуляєва Л.О., Головка Я.П., Філь Г.І., Семигіна Т. К.]. – Київ, 2021. – 144 с. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/350838645_MOLOD_Z_INVALIDNISTU_I_SOCIALNI_MEDIA_derzavna_politika_proektna_dialnist_inkluzia

References

1. Osobam z invalidnistiu. Ofitsiyni sait Ministerstva sotsialnoi polityky [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>
2. Filipaska N. O. Realizatsiia prava osob z invalidnistiu na pratsiu yak krok do stvorennia inkluzyvnoho suspilstva / N.O. Filipaska // *Modern jurisprudence of the European Union: the interaction of law, rulemaking and practice* (Fundacja instytut spraw administracji publicznej, Lublin, Polska Resp., April 17, 2018). – Lublin : izdevnieciba «Baltija publishing» – R. 118–121.
3. Melnyk O. H. Kliuchovi aspekty trudovoi sotsializatsii invalidiv v Ukraini / O.H. Melnyk // *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia*. – 2017. – № 2 (10). – S. 42–50.
4. Bozhko Ya. O. Udokonalennia mekhanizmv zberezhenia isnuuiuchykh ta stvorennia novykh robochykh mistv dlia osob z invalidnistiu [Elektronnyi resurs] / Ya.O. Bozhko // *Derzhavne upravlinnia: udokonalennia ta rozvytok*. – 2019. – № 12. – Rezhym dostupu : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1540>
5. Melnyk V. P. Sotsialno-pravovi status osob z invalidnistiu u systemi derzhavnoho sotsialnoho zakhystu [Elektronnyi resurs] / V. P. Melnyk // *Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Pravo»*. – 2017. – № 2(16). – Rezhym dostupu : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n2/17mvpdsz.pdf>.
6. Pro osnovy sotsialnoi zakhyschenosti osob z invalidnistiu v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21 bereznia 1991 r. №876-KhII (Redaktsiia vid 19.12.2017) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
7. Pro zainiatist naseleння : Zakon Ukrainy vid 4 bereznia 2013 r. №1414-IX (Redaktsiia vid 27.04.2021) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
8. Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu osobam z invalidnistiu z dytynstva ta ditiam z invalidnistiu : Zakon Ukrainy vid 2 zhovtnia 2003 r. № 2249-VIII (Redaktsiia vid 19.12.2017) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text>
9. Pro reabilitatsiiu osob z invalidnistiu v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 20 hrudnia 2005 r. № 2249-VIII (Redaktsiia vid 19.12.2017) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>
10. Rybak H.I. Inkluzyvnyi rozvytok Ukrainy u mizhnarodnomu prostori [Elektronnyi resurs] / H.I. Rybak, D.A. Leliuk. – 2019. – Rezhym dostupu : https://eprints.kname.edu.ua/55955/1/ІНКЛЮЗИВНИЙ_РОЗВЬТОК-218-220.pdf
11. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy : Kodeks vid 10.12.1971 r. № 322-VIII [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n951>
12. Molod z invalidnistiu i sotsialni media: derzhavna polityka, proiektna diialnist, inkluziia : monohrafia [Elektronnyi resurs] / [Huliaieva L.O., Holovko Ya.P., Fil H.I., Semyhina T. K.]. – Kyiv : Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turizmu, 2021. – 144 s. – Rezhym dostupu : https://www.researchgate.net/publication/350838645_MOLOD_Z_INVALIDNISTU_I_SOCIALNI_MEDIA_derzavna_politika_proektna_dialnist_inkluzia

Надійшла / Paper received : 11.05.2021

Надрукована/Printed : 01.07.2021